

Strategický a tržně orientovaný přístup k energetické politice v koncepčních dokumentech České republiky a Evropské unie*

MARTIN JIRUŠEK, FILIP ČERNOCH**

Abstract: Strategic and Market-Oriented Approaches to Energy Policy in Policy Documents of the Czech Republic and European Union

The EU has been gradually increasing its emphasis on a common approach to energy security among its members in the last couple of years, and these member states have had to take this tendency into account when developing their own approach to energy policy. Additionally, both EU and its members have been forced to react to several challenges regarding energy security. Reactions and tendencies within energy policies can be assessed on the basis of theoretical approaches that can not only clarify reasons for implementing specific tools and procedures, but also can help to anticipate future development.

This article is focused on the energy policy of the Czech Republic and the European Union from the perspectives of strategic as well as market-oriented approaches, which are the two dominant theoretical approaches in this field of study. The aim is to identify how these approaches are reflected in policy documents on both levels during the selected period of time (2004–2012) and what it means in terms of energy policy coordination within the EU.

Keywords: energy policy, energy security, European Union, Czech Republic, theoretical approaches, strategic approach, market-oriented approach

DOI: 10.5817/PC2013-4-441

* Tato práce byla podpořena z projektu Zaměstnáním čerstvých absolventů doktorského studia k vědecké excelenci CZ.1.07/2.3.00/30.0009), který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. This research is supported by the „Employment of recent graduates of doctoral study for scientific excellence“ project (CZ.1.07/2.3.00/30.009), co-financed by the European Social Fund and the national budget of the Czech Republic.

** Mgr. Martin Jirušek – Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno. Tel.: +420 737 30 17 71, e-mail: jirusek.martin@mail.muni.cz; Mgr. Filip Černoch, Ph.D. – Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno. Tel.: +420 549 493 694, e-mail: cernoch@mail.muni.cz

1. Úvod

Energetický sektor je zásadní součástí ekonomiky každé země a může být stejně tak determinantou ekonomického, jako i politického vývoje. Navíc patří mezi obzvláště citlivé politiky zajišťující základní životní potřeby občanů. Evropská unie (dále EU) uplatňuje svůj vliv i v politikách a oblastech ještě nedávno vnímaných jako tradiční oblast moci národního státu, včetně energetické politiky. Česká republika (dále ČR) tak jako členský stát EU nutně musí při formulování svojí energetické politiky brát zřetel i na tuto skutečnost.

ČR i EU vydávají koncepční dokumenty věnující se energetické politice ve snaze vytyčit cíle a definovat středně a dlouhodobou koncepci této politiky. V případě ČR mají tyto dokumenty od roku 2004 podobu Státní energetické koncepce zabývající se energetikou v dlouhodobé perspektivě. Na úrovni EU bylo možné v první dekádě 21. století pozorovat sílící zájem o zlepšení do té doby slabé koordinace v otázkách energetické politiky¹ reprezentovaný vydáním hned několika koncepčních dokumentů, postupným propojováním trhů s energiemi a vzájemnou spoluprací na infrastrukturních projektech. Tato aktivita prozatím vyvrcholila v Lisabonské smlouvě, kde byla energetická politika zařazena mezi oblasti se sdílenou pravomocí EU a členských zemí (Euroskop; Evropská unie 2010a; Evropská unie 2010b). Ačkoli je tato kodifikace po obsahové stránce poměrně vágní, fakt, že v hlavním strategickém dokumentu pro následující dekádu, dokumentu *Evropa 2020*, je energetika jednou z klíčových částí, dobře dokládá důležitost této politiky nejen v rámci EU.

Důvodem, proč se energetika a tvorba energetické politiky v současnosti stále častěji dostávají do centra pozornosti, jsou nejen krize zásobování, ale rovněž také dlouhodobější trendy mající vliv na fungování ekonomiky a běžný život občanů.² Teoretický přístup k problematice pak poskytuje možnost koncepčního řízení tvorby a realizace politiky, což zvyšuje předvídatelnost a stabilitu vývoje v této potenciálně turbulentní oblasti.

Teoretickým debatám v tomto směru dominují dva proudy dělicí se na základě dvou teorií uplatňovaných v mezinárodních vztazích, které se vůči sobě tradičně vymezují. Jedná se o realismus a liberalismus, respektive jejich neovarianty. Na těchto teoretických základech proti sobě stojí dvě do značné míry protichůdná pojetí energetické politiky – strategické a tržně orientované pojetí. Strategické pojetí energetické politiky se podobně jako jeho teoretický realistický základ zaměřuje především na stát a naplňování jeho potřeb, jeho fungování a samostatnost. Naproti tomu tržně orientovaný přístup vychází z liberální teoretické tradice a do centra pozornosti staví trh. Přínosem teoretických přístupů je kromě možnosti koncepčně modelovat politiku také jejich interpretativní a částečně prediktivní potenciál.

Cílem výzkumu bylo identifikovat projevy jednotlivých přístupů v koncepčních dokumentech na úrovni ČR a EU, provést jejich interpretaci a uvést je do širších souvislostí vzhledem k dobovému kontextu. Provedený výzkum umožňuje odpovědět na otázku, jak se jednotlivé přístupy projevují a jaký je vývoj jejich zastoupení ve strategických dokumentech na obou úrovních. Na základě těchto poznatků je možné posoudit, zda existuje souvislost mezi vývojem integrace energetické politiky EU a změnami v energetické politice ČR. Text je tedy míněn jako příspěvek zaměřující se na teoretické pozadí trendů dominujících energetické politice ČR a EU a na jejich vývoj.

2. Nástroje výzkumu

Vhodným nástrojem pro tento typ výzkumu se ukázala být obsahová analýza. Ta je ve své čisté podobě de facto kvantitativní metodou, která vyhledává a třídí pojmy formálně vyhovující kategoriím definovaným skupinou pojmových znaků, v tomto případě strategického a tržně orientovaného přístupu (viz dále). Systematický postup obsahové analýzy se ukázal být vhodný pro úvodní část výzkumu, kdy byla mapována četnost výskytu formálních pojmových znaků obou přístupů ve zkoumaných dokumentech. Vyhledávány byly segmenty textu (slovní, věty, ...), které bylo po formální i významové stránce možné vztáhnout k pojmovým znakům strategického, respektive tržního přístupu.

Prostá četnost výskytu pojmů by vzhledem k různému rozsahu jednotlivých dokumentů měla jen malou vypovídací hodnotu. Pro přehled o tom, jaké je poměrné zastoupení jednotlivých kritérií a celkově obou přístupů v jednotlivých dokumentech, byl proto použit výpočet relativní četnosti dle vzorce $f_i = n_i/N$, kde n_i je počet výskytů určitého znaku a N je počet výskytů všech znaků v rámci zkoumaného celku. Takto byl tedy vždy celkový počet segmentů přiřazených pod konkrétní pojmový znak jednoho z přístupů vydělen celkovým počtem výskytu všech znaků obou přístupů v rámci dokumentu. Výsledkem tohoto výpočtu je údaj vypovídající o poměrném zastoupení konkrétního pojmového znaku v rámci dokumentu – relativní četnost. Tyto údaje byly zaneseny do grafu ke každému dokumentu, respektive přístupu.³ Analogicky byl tento postup aplikován i na výpočet výskytu všech pojmových znaků obou přístupů jako celku, což dalo vzniknout údají reprezentujícímu poměrné zastoupení obou přístupů v jednotlivých zkoumaných dokumentech.

Samotná obsahová analýza a relativní četnost výskytu jednotlivých kritérií však jen málo vypovídají o obsahu zkoumaných dokumentů a jejich materiální stránce (Holstí 1969). Obsah některých pojmů, odůvodnění jejich výskytu či vzájemné souvislosti se však v průběhu času mění. Jako nezbytná se tedy ukazuje interpretace obsahu jednotlivých segmentů vzhledem ke kontextu v rámci příslušného i ostatních zkoumaných dokumentů. Tato interpretace jednak pomáhá s přiřazením segmentů ke konkrétnímu přístupu a jednak s výkladem textu. Podmínkou je přiřazení segmentů k daným kritériím jen v tom případě, že jejich tematický příklon k jednomu nebo druhému přístupu je možné vysvětlit na základě kontextu v rámci dokumentu nebo souvisejících zdrojů.

Provedený výzkum má explorační charakter, přičemž cílem výzkumu nebylo porovnat rozdílné přístupy ke konkrétním otázkám, ale identifikovat projevy teoretických přístupů na každé zkoumané úrovni zvlášť. Proto nemá uskutečněný výzkum komparativní, ale explorační charakter. Ten se ukázal být vhodný i vzhledem k rozdílným úrovním, z nichž zkoumané dokumenty vycházejí (národní a nadnárodní), neboť přináší relativně nejmenší zkreslení ve výsledcích. Časově je výzkum ohraničený vydáním Státní energetické koncepce České republiky v roce 2004 a její zamýšlenou aktualizací z roku 2012. Toto období se ukazuje jako vhodné i z důvodu výzev, na které byla nucena reagovat EU. Počátek zkoumaného období spadá ještě do období platnosti tzv. *Lisabonské strategie* (Businessinfo 2003), což mimo jiné přináší možnost nepřímého srovnání s později vydanými dokumenty reflektující již nové podmínky tzv. *strategie Evropa 2020* (Evropská komise 2010a). Významnou

roli sehrála rovněž v tomto období ekonomická krize, růst cen paliv a plynové zásobovací krize.

3. Teoretické přístupy k energetické politice - strategický přístup

Kmenovou teorií, z níž vychází strategický přístup, je realismus v mezinárodních vztazích (Korin a Luft 2009: 335–348). Realismus vnímá státy jako jediné relevantní aktéry v mezinárodním systému, jako racionální aktéry sledující své zájmy, především vlastní přežití (Morgenthau 1993:3–37, 101–162). Mezinárodní prostředí je zde formováno konceptem moci a mocenský boj se týká i zajištění základních potřeb státu. Udržení existence znamená neustálý boj a jeho vedení je jedna ze základních funkcí státu. Stát v pojetí realismu je unitární aktér, který v zásadě musí spoléhat jen sám na sebe (Kelly a Leland 2007: 13). Pokud budeme v souladu s autory, jako jsou například Felix Ciuta, Anne Korin či Gal Luft, aplikovat premisy realismu na přístupy k energetické politice, pak konstatujeme, že energetika patří mezi primární státní zájmy, neboť energie je vitální složkou fungování každého státu (Ciuta 2010; Korin a Luft 2009). Zajištění dostatečného a bezpečného energetického zásobování je z pohledu strategického přístupu jedním ze základních úkolů státu. Zajištění energetických potřeb by zároveň nemělo být závislé na jiných aktérech v systému (Srov. Pšeja et al. 2005: 24–41). Organizacím v mezinárodních vztazích je přisouzena role nástrojů, které silné státy používají k dosažení svých cílů (Kelly a Leland 2007: 31; Pšeja et al. 2005: 72).

Strategický přístup k energetické politice vykazuje některé shodné znaky i s teorií neorealismu.⁴ Ten vychází z předpokladu, že určujícím prvkem v mezinárodních vztazích je struktura, která determinuje chování jednotek systému. V centru zájmu neorealistů tedy stále platí, že státy ovlivňují systém, ale jsou systémem také zpětně ovlivňovány. Vytváření aliancí a spolků je v zásadě možné, nicméně aliance jsou stejně jako mezinárodní organizace vnímány spíše jako nástroje států (Pšeja et al. 2005: 24–41; Korin a Luft 2009: 340).

4. Teoretické přístupy k energetické politice – tržně orientovaný přístup

Tržně orientovaný přístup k energetické politice má nejbliže k tzv. liberálnímu institucionalismu a částečně také k tzv. regulačnímu liberalismu (Pšeja et al. 2005: 48–50). Z regulačního liberalismu přebírá tlak na vzájemnou spolupráci států, kterou je třeba regulovat mezinárodně-právními normami a mechanismy (Pšeja et al. 2005: 48–50). Z liberálního institucionalismu vychází snaha o maximalizaci vzájemné spolupráce v ekonomické oblasti jako prostředku snížení rizika konfliktu. Symptomatický je též důraz na obchod namísto bezpečnostních otázek a na trh (Pšeja et al. 2005: 48–54), který má být schopen nestranně a vyváženě oceňovat a alokovat statky (Baylis et al. 2011: 102–112, 121–122). Snaha ekonomik izolovat se a stát se soběstačnými může být potenciálně nebezpečná a mohla by způsobit nerovnovážnou alokaci zdrojů a napětí v systému. Základním předpokladem je, že přirozeným stavem je mír, nikoli konflikt nebo jeho hrozba. Obchodní aktivity mají vést k větší interdependenci a tím pádem ke snížení rizika konfliktu (Fettweiss 2009: 66–77), neboť je výhodnější s komoditami ob-

chodovat, než o ně bojovat. Energie by tedy měla být vždy dostupná těm, kteří jsou ochotni za ni zaplatit tržní cenu (Ciuta 2010: 133). Původ energie je nedůležitý, je věcí trhu, z jakého zdroje energii (v některé její podobě) odebere čistě dle tržních kritérií. Nikoli hrozba konfliktu jako ve strategickém přístupu, ale porucha funkce trhu je pro tržně orientovaný přístup hlavní hrozbou. Tržně orientovaný přístup není na rozdíl od strategického vnímání ovlivněn konceptem hry s nulovým součtem (Kelly a Leland 2007: 13). Důležitost je přiznána i mezinárodním organizacím a režimům (Pšeja et al. 2005: 53), které mohou pomoci udržet pravidla, kterými se státy dobrovolně řídí. Ačkoli je postavení státu v systému stále významné, je přiznán vliv i dalším aktérům vně i uvnitř státu.

4.1 Varianty tržně orientovaného přístupu

V rámci tržně orientovaného přístupu existují dvě linie vnímající trh rozdílným způsobem. První varianta, která by se dala nazvat jako tržně orientovaná varianta v užším smyslu,⁵ zastává názor, že trh by měl fungovat zcela bez zásahů státu či jiné autority. Tato varianta klade důraz především na absolutní⁶ aspekty energetické bezpečnosti – dostupnost a adekvátní zásobování. V tomto pojetí jsou zdroje buď dostupné a adekvátní, nebo nikoli. Pokud jsou, vše ostatní již zajistí trh sám (Chester 2009: 887–895).

Varianta tržně orientovaného přístupu, kterou je možno označit jako institucionální,⁷ naproti tomu vnímá trh jako do značné míry ideologický konstrukt, vzniklý dohodou zúčastněných stran. Na rozdíl od první varianty je více ovlivňovaný státem či jiným dominujícím aktérem (Chester 2009: 887–895). Do jisté míry jde o jakési instrumentální vnímání trhu, které se více soustředí na relativní aspekty energetické politiky,⁸ cenovou přiměřenost a udržitelnost.

Tabulka č. 1: Varianty tržně orientovaného přístupu

Dimenze energetické bezpečnosti	Tržně orientovaný přístup v užším smyslu	Institucionální varianta	Širší definice – tržně orientovaný přístup obecně
Absolutní aspekty			
Dostupnost	X		X
Adekvátní zásobování	X		X
Relativní aspekty			
Cenová přiměřenost		X	X
Udržitelnost		X	X

Zdroj: Chester 2009: 887–895.

Hlavní dělicí linie obou přístupů jsou pro přehlednost uvedeny v následující tabulce.

Tabulka č. 2: Pojetí energetického zásobování optikou realismu a liberalismu

	Realistické pojetí (strategické)	Liberální pojetí (tržně orientované)
Optimální režim energetické politiky v mezinárodních vztazích	V zájmu zachování vnitřní stability je pro stát nejlepším řešením nezávislost na externích dodávkách energie.	Energetická nezávislost je nedosažitelná a v důsledcích potenciálně nebezpečná, neboť narušuje vzájemné mezistátní vztahy.
Management zdrojů	Hlavní problém je v samotném nedostatku energetických zdrojů, který vede ke zdrojovému nacionalismu.	Špatná alokace energetických zdrojů je způsobena především poruchami funkce trhu; trh je schopen zajistit efektivní alokaci zdrojů i při jejich omezeném množství.
Role energetické politiky v mezinárodních vztazích	Energetická politika nástrojem k ovlivňování mezinárodních vztahů.	Politizace energetického zásobování jen zhoršuje alokaci zdrojů a vede k jejich nedostatku.
Vymezení hranic energetické politiky	Důraz na zajištění dostatečných a bezpečných dodávek. Důraz zejména na ropu a plyn.	Komplexní pohled zahrnující všechny zdroje, problematiku fungování infrastruktury, vliv a funkci trhů
Zaměření na relativní a absolutní zisky	Zaměření na relativní zisky, snaha získat vždy více než ostatní subjekty v systému.	Zaměření na absolutní zisky, snaha o maximalizaci výhodnosti vlastní pozice bez ohledu na ostatní subjekty.
Energetická politika jako hra s ne/nulovým součtem	Energetická politika je hra s nulovým součtem z důvodu omezených zdrojů. Zisk jednoho tak nutně znamená ztrátu pro jiného aktéra.	Hra s nenulovým součtem. Produkce může být navýšena díky spolupráci a funkčnímu trhu, profitovat mohou všichni zúčastnění.
Režim mezinárodních vztahů	Mezinárodní vztahy založené na bilaterálních vztazích. Takový režim je předvídatelnější a ovlivnitelnější.	Spoléhání na mezinárodní organizace a multilaterální vztahy. Takový režim je stabilnější a méně ovlivnitelný partikulárními zájmy.
Pojetí aktérů v mezinárodním systému	Státy jako hlavní a jediní relevantní aktéři.	Kromě států jsou relevantní také externí aktéři (mezinárodní organizace) a subjekty uvnitř států.
Role trhu	Vysoké riziko tržního selhání. Zdroje je třeba kontrolovat přímo státem, což zajistí větší stabilitu a spolehlivost.	Důvěra v tržní síly a utváření ceny na základě nabídky a poptávky.
Pojetí energetických surovin	Předmět strategického zájmu státu. Vyžadují zvláštní zacházení.	Běžná tržní komodita.
Budoucí vývoj	Dojde ke konfliktům o energetické zdroje a transportní infrastrukturu.	Nedostatek zdrojů půjde nejlépe vyřešit kooperací mezi zúčastněnými jednotkami v systému.

Zdroj: Ciuta 2010: 128; Kelly a Leland 2007: 13; Pšejta et al 2005: 24–61. Sestavení: autoři.

5. Definiční kritéria přístupů

Na základě charakteristik obou zkoumaných přístupů a dělicích linií, na nichž se pojetí energetické politiky štěpí, mohou být definována definiční kritéria obou přístupů.

5.1 Strategický přístup

Tabulka č. 3: Kritéria strategického přístupu

1	Energetika (energie) jako primární a vitální zájem
2	Nacionalismus v energetice je stále živý
3	Pravděpodobnost vzniku konfliktů o zdroje se zvyšuje s jejich zmenšujícím se množstvím
4	Zajišťování energetických potřeb svépomocí
5	Mezinárodní organizace jsou nástroje států
6	Nežádoucí závislost na jiných aktérech v mezinárodním prostoru, zejména na státech
7	Částečná akceptace vlivu interdependence a spolupráce na zvýšení bezpečnosti v mezinárodním systému
8	Ekonomická interdependence není garantem bezkonfliktního prostředí
9	Důraz na bezpečnostní otázky (dodávky a zásoby surovin a energií, bezpečná infrastruktura atd.)
10	Energetické zdroje a energie mohou být nástroji politiky
11	Ekonomické zájmy v oblasti energetiky mají sloužit státu (či jinému příslušnému suverénu)
12	Tržní síly nejsou schopny zajistit efektivní alokaci zdrojů
13	Spoléhání spíše na bilaterální dohody – nespolečání na mezinárodní organizace

Zdroj: Ciuta 2010: 123–140; Klare 2009: 335–348; Baylis et al. 2011: 93–96; Korin a Luft 2009: 335–348; Morgenthau 1993: 3–37, 101–162; Moran 2009: 19–33; Kelly a Leland 2007: 11–12; Kissinger 1999: 55. Sestavení: autoři.

5.2 Tržně orientovaný přístup

V rámci tržně orientovaného přístupu existují již zmíněné dva směry. Jejich definiční kritéria jsou uvedena v následujících dvou tabulkách, které následuje tabulka kritérií společných oběma směrům.

Tabulka č. 4: Tržně orientovaná varianta v užším smyslu

1t	Volný trh bez zásahů – zásobování ponecháno vzájemnému působení nabídky a poptávky
2t	Důraz na absolutní (binární) aspekty energetické bezpečnosti
2a (t)	Adekvátní zásobování – zásobování schopné uspokojit poptávku
2b (t)	Dostupnost – dostupnost komodit pro kohokoli, kdo je ochoten zaplatit tržní cenu

Zdroj: Chester 2009: 887–895. Sestavení: autoři.

Tabulka č. 5: Institucionální – tržně orientovaná varianta⁹

1 i	Trh jako ideologický konstrukt – trh je vytvořen aktéry, kteří jej ovlivňují
2i	Instrumentální nazírání na trh – trh může sloužit naplňování zájmů aktérů, plní roli v rámci určité politiky
3i	Akceptace zásahů na trhu – stát (nebo jiný aktér) může působit jako regulátor
4i	Důraz na relativní aspekty energetické bezpečnosti
4a (i)	udržitelnost – udržitelnost stabilních dodávek saturujících poptávku v daných podmínkách
4b (i)	cenová přiměřenost – cena nepřevyšující hodnotu, kterou je schopen spotřebitel zaplatit

Zdroj: Chester 2009: 887–895. Sestavení: autoři.

Tabulka č. 6: Společná kritéria tržně orientovaných variant

1	Významná role trhu (obecně)
2	Není důležitý původ energie – energie (resp. suroviny) vnímána jako běžná komodita
3	Měřítkem energetické bezpečnosti je v zásadě míra shody nabídky s poptávkou
4	Důraz na obchod a spolupráci – vzájemná obchodní výměna a spolupráce snižuje riziko konfliktu
5	Není pravděpodobné použití energie jako instrumentu/zbraně v mezinárodní politice
6	Mezinárodní organizace jako legitimní aktér, nikoliv dominantní role státu v mezinárodních vztazích
7	Interdependence snižuje riziko konfliktu – konflikt se stává ekonomicky nevýhodným
8	Nižší důraz na bezpečnostní otázky
9	Nežádoucí snahy o nezávislost a izolacionismus – může vést k nacionalizaci a konfliktu

Zdroj: Ciuta 2010: 123–140; Korin a Luft 2009: 335–348; Kelly a Leland 2007: 11–15; Chester 2010: 887–895; Pšéja et al. 2005: 48–54; Fettweiss 2009: 48–54. Sestavení: autoři.

6. Zkoumané dokumenty

Charakter koncepčních dokumentů je z podstaty jejich zaměření vesměs středně- až dlouhodobý. Je formován zejména relativně malou dynamikou změn a potřebou stabilní vize vzhledem k času, který vyžaduje budování energetických celků. Koncepční dokumenty jsou tak vhodným materiálem pro výzkum, neboť dlouhodobá doporučení jsou méně závislá na aktuálním politickém diskursu a zřetelněji proto odkazují na svůj teoretický základ. Tyto dokumenty rovněž bývají typicky velice komplexní, což zase umožňuje zkoumat většínu důležitých oblastí energetické politiky.

Kritérii pro výběr dokumentů tedy byla především komplexita, kdy záměrem bylo vyhnout se podkladům zaměřeným pouze na dílčí energetické otázky a také dokumentům, které pouze mírně revidují či upravují již akceptované poznatky a principy. V případě ČR jde o Státní energetickou koncepci České republiky a její pozdější zamýšlené aktualizace. Na úrovni Evropské unie potom byly vybrány dokumenty dle stejného klíče, tedy dokumenty komplexní, shrnující a předkládající nové koncepční návrhy do budoucna. Stranou byly ponechány dokumenty rozebírající partikulární záležitosti, nastolující či rozvíjející témata definovaná koncepčními dokumenty.¹⁰ Faktem hovořícím pro výběr zkoumaných dokumentů na obou úrovních je také vzájemná kontinuita, kdy na sebe dokumenty navazují, případně postupně

inkorporují stanovené cíle. Vybrané dokumenty tedy představují v rámci zkoumané problematiky určité milníky dlouhodobé diskuse.¹¹

V rovině ČR se základem pro výzkum stala *Státní energetická koncepce 2004*, která po období restrukturalizace českého energetického sektoru znamenala první výhledovou koncepci s dlouhodobou platností. Tato charakteristika a fakt, že počínaje tímto dokumentem byla založena řada dlouhodobých ucelených revizí energetické politiky (Černoch 2010: 149–150; Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky 2004), jej učinila vhodným výchozím bodem výzkumu. Ostatní zkoumané dokumenty na tuto koncepci navazovaly buď ve formě zamýšlené aktualizace, nebo formou expertního koncepčního dokumentu. To je případ druhého zkoumaného dokumentu *Zprávy nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu* z roku 2008 neboli tzv. *Zprávy Pačesovy komise*, která byla vypracována jako formálně nezávazný revizní expertní dokument původní koncepce (Úřad vlády České republiky 2008a). Třetím a čtvrtým zkoumaným dokumentem jsou oficiální zamýšlené aktualizace energetické koncepce – návrh *Aktualizace státní energetické koncepce* z roku 2010 a *Státní energetická koncepce z roku 2012*, která v době psaní tohoto textu čekala na konečné schválení vládou¹² (TZB – info 2013).

Na úrovni EU byly zvoleny dokumenty spadající do období vymezeného dokumenty na úrovni ČR.¹³ Jako první byl zkoumán dokument *Energetická politika pro Evropu* z roku 2007 (Evropská komise 2007), který vytyčil cíle energetické politiky EU a byl zlomovým dokumentem ve vývoji formalizované energetické politiky EU a navazoval na zelenou knihu z roku 2006, vytyčující hlavní směry vývoje (Černoch a Zapletalová 2012: 42–44; Evropská komise 2006). Druhým v pořadí byl dokument *Energie 2020* (Evropská komise 2011c),¹⁴ který reflektuje mimo jiné hospodářskou krizi a střednědobou hospodářskou strategii EU do roku 2020 a je součástí formulace hospodářských cílů do roku 2020. Jako poslední byl vybrán *Energetický plán do roku 2050* (Evropská komise 2011b), což je koncepční dokument nahlížející na energetiku z dlouhodobé perspektivy a inkorporující předcházejících cíle.

Analýza každého z dokumentů je uvedena dvěma grafy zobrazujícími relativní četnost jednotlivých kritérií obou zkoumaných přístupů v dokumentu.¹⁵ V grafech jsou zaznačena pouze kritéria, která se v příslušném dokumentu vyskytují. Hodnota ostatních kritérií je nulová. Číselné označení kritérií odpovídá tabulkám 3, 4, 5 a 6. Následně je proveden rozbor a interpretace obsahu dokumentu s ohledem na výskyt a projevy obou koncepčních přístupů.

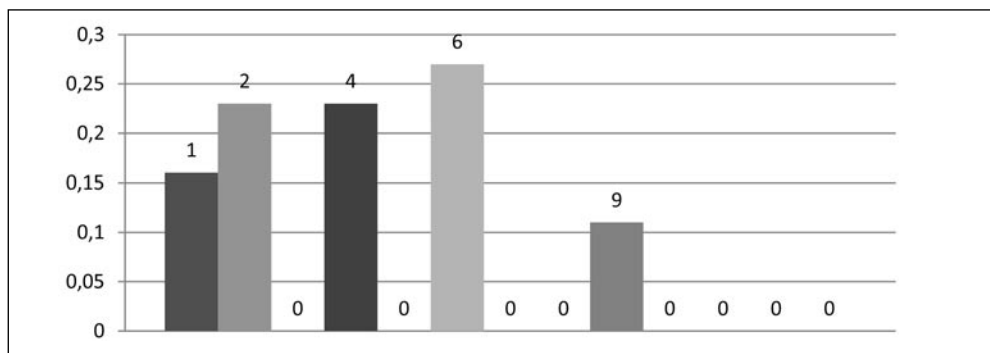
7. Státní energetická koncepce 2004

7.1 Vyhodnocení obsahové analýzy

Z hlediska četnosti výskytu převažuje strategický přístup; po obsahové stránce lze konstatovat, že jsou zastoupena zejména stěžejní definiční kritéria tohoto přístupu. Tato kritéria jsou navíc rovnoměrně rozmístěna a vyskytují se prakticky v celém dokumentu.

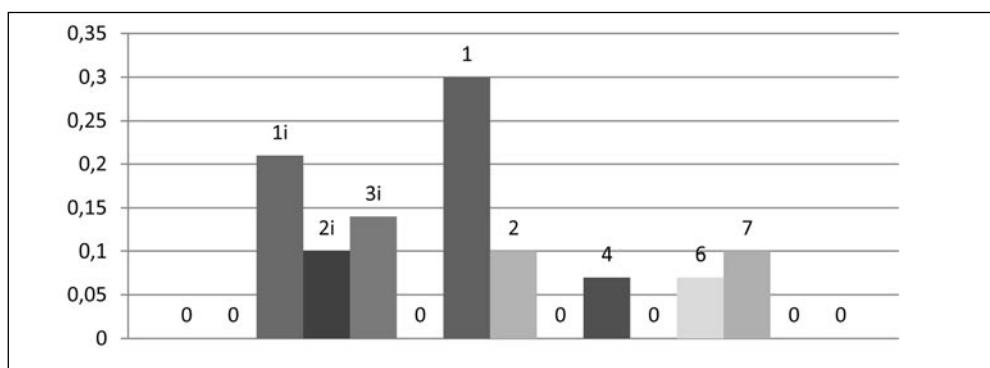
Z pohledu tržně orientovaného přístupu je hlavním kritériem z hlediska výskytu důraz na trh a jeho funkci. Příklon k instrumentální variantě na trh pak ilustrují kritéria trhu jako dohodou vytvořeného konstruktů, akceptace regulačních opatření a zásahů a instrumentálního nazírání na trh. Tato kritéria z hlediska tržně orientovaného přístupu v textu převažují.

Graf č. 1: Relativní četnost výskytu segmentů přiřazených pod kritéria strategického přístupu v dokumentu *Státní energetická koncepce (2004)*

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky 2004. Sestavení: autoři.

Graf č. 2: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria tržně orientovaného přístupu v dokumentu *Státní energetická koncepce (2004)*

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky 2004. Sestavení: autoři.

7.2 Obsah a interpretace dokumentu z hlediska koncepčních přístupů

Strategický přístup je patrný již na dvou ze tří základních stanovených priorit – maximalizace nezávislosti a důraz na bezpečnost zdrojů energie a jejich dodávek. Maximální nezávislostí se zde rozumí nezávislost na cizích zdrojích, zdrojích pocházejících z rizikových oblastí a nezávislost na spolehlivosti dodávek z cizích zdrojů. Strategický přístup se dále projevuje např. důrazem na bezpečný energetický mix¹⁶ a strategické zásoby. Větší nezávislost má zajistit také zvýšení efektivity ve využívání domácích zdrojů. Nezávislostí na importech, spíše než environmentálními cíli, je motivováno i doporučení rozšířit výrobu energie z obnovitelných zdrojů.¹⁷ V souladu s cílem maximální nezávislosti je i důraz na rozvoj jaderné energetiky, v jejíž prospěch hovoří také skladovatelnost jaderného paliva a možnost získávat jej z po-

liticky stabilních oblastí. Mezi body podporující maximální bezpečnost dodávek patří cíl vytvoření regulačního a podnikatelského prostředí podporujícího dostatečnou flexibilitu při volbě dodavatele energie a surovin, důraz na bezpečnost dopravních cest a snížení volatility energetických soustav. Zásadním bodem s rozsáhlými konotacemi, který je zároveň silným výrazem příklonu ke strategickému paradigmatu, je doporučení využít všechny vytěžitelné zásoby černého a hnědého uhlí a dalších paliv na území ČR.

Koncepce pochopitelně nemohla ignorovat fakt, že se Česká republika v roce 2004 připojila k Evropské unii. Pro sektor energetiky to mimo jiné znamenalo otevření domácího trhu s elektrickou energií a plynem a nastavení podmínek pro mezistátní obchodování s energetickými komoditami (Černoch 2010: 149–160). Spolehlivost a bezpečnost dodávek je proto doplněna o bezpečnost vnitřního trhu EU. Již v tomto dokumentu tak můžeme vyzorovat, že hranice energetické soběstačnosti se místy (alespoň rétoricky) posunují z hranic členských států na vnější hranice Evropské unie.¹⁸

Tržně orientovaný přístup se projevuje nejvíce v otázkách přizpůsobování unijní legislativě. Důrazem na vertikální dekoncentrace energetického řetězce, tedy oddělení výrobců a distributorů, je vyhověno požadavkům ze strany EU. Z hlediska strategického přístupu jde sice o snížení bezpečnosti, respektive schopnosti rychlé reakce v případě krizí, to však v tomto dokumentu není explicitně zmíněno.¹⁹ Dalším projevem vlivu tržně orientovaného přístupu je zdůraznění spolupráce s mezinárodními organizacemi, která je zde uvedena jako způsob rozvoje energetiky s využitím poznatků získaných v tuzemském prostředí a spolupráce na společných projektech.

8. Zpráva nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu (2008)

8.1 Vyhodnocení obsahové analýzy

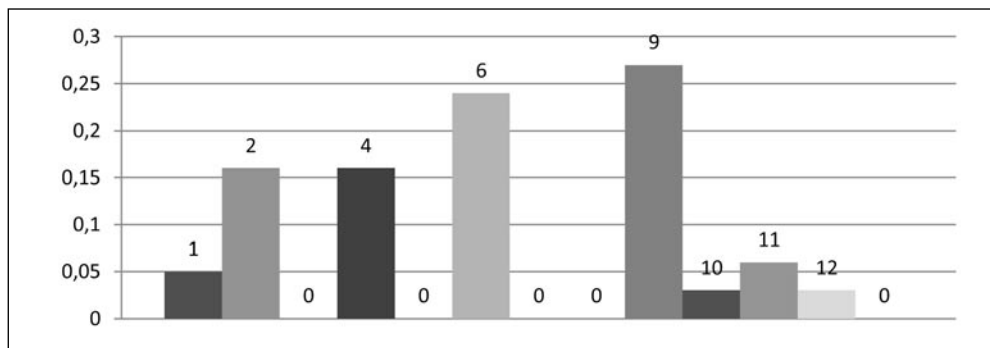
Z hlediska dominujících kritérií strategického přístupu můžeme vystopovat kontinuitu s předchozím dokumentem. Oproti předchozímu dokumentu podstatně méně zastoupené je však kritérium energetiky jako primárního zájmu. Nově se objevují kritéria energetických zdrojů jako nástrojů politik a kritérium kritizující neschopnost tržních sil správně alokovat zdroje.

Z hlediska dominantně zastoupených kritérií tržně orientovaného přístupu (uznání postavení mezinárodních organizací, důrazu na obchod, nežádoucí snahy o izolacionismus) můžeme zaznamenat optický posun ve prospěch větší mezinárodní spolupráce. Významnější roli z obou variant tržního přístupu hrají, stejně jako v předchozím dokumentu, kritéria institucionálně-tržního přístupu (instrumentální vnímání trhu, trh jako ideologický konstrukt a akceptace státních zásahů). I zde můžeme konstatovat, že jde o vývoj shodný s vývojem energetické politiky na úrovni EU (viz dále).

8.2 Obsah a interpretace dokumentu z hlediska koncepčních přístupů

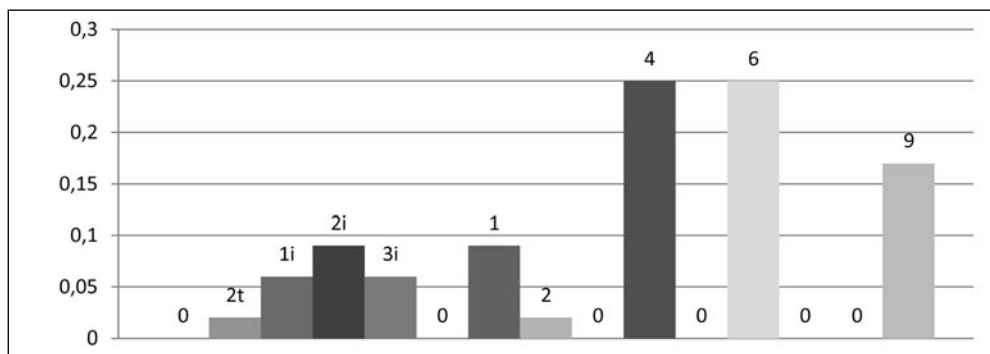
První dvě základní vytyčené priority (maximální možná nezávislost na cizích zdrojích a zdrojích z rizikových oblastí a důraz na spotřebu domácích zdrojů paliv) se shodují s hlavními prioritami *Státní energetické koncepce* z roku 2004 a jsou jasně přiřaditelné ke

Graf č. 3: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria strategického přístupu v dokumentu *Zpráva nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu*

Zdroj: Úřad vlády České republiky 2008b. Sestavení: autoři.

Graf č. 4: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria tržně orientovaného přístupu v dokumentu *Zpráva nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu*

Zdroj: Úřad vlády České republiky 2008b. Sestavení: autoři.

strategickému přístupu. Důraz na bezpečnost je též patrný ve zdůrazňování spolehlivosti všech částí energetického řetězce, strategických zásob (zejména ropy a plynu) a diverzifikaci zdrojů.

Strategický přístup se dále projevuje v otázce vlastních palivoenergetických zdrojů, kde zpráva doporučuje maximální využívání hnědého uhlí i při současných těžebních limitech²⁰ a zvýšení podílu plynu na výrobě elektřiny i v dopravě.²¹ Mezi další doporučení dle strategického přístupu patří výstavba decentralizovaných plynových a uhelných kogeneračních zdrojů tepla a elektřiny s cílem snížit spotřebu domácího uhlí a tím prodloužit jejich životnost. Dokument doporučuje zvýšit domácí výrobu elektřiny zejména z jádra a využít elektrickou energii i v dopravě, což by opět snížilo energetickou dovozní závislost. Shodně s předchozím dokumentem jsou, z hlediska snížení importní závislosti, vnímány i kapitoly úspor, obnovi-

telných zdrojů a biopaliv. Zpráva zdůrazňuje také tranzitní status země, který má být náležitě využíván ve vyjednávání se zahraničními partnery.

Tržně orientovaný přístup se nejvíce projevuje v důrazu na sjednocování trhu s energiemi a částečně také v oblasti působení v rámci mezinárodních struktur, které mají být využity jako platformy pro hledání nových cest pro dopravu zdrojů do ČR.²² Mezinárodní spolupráce, reprezentovaná zejména Evropskou unií, má nejen možnost efektivněji a výhodněji zajišťovat energetickou bezpečnost ČR, ale zároveň působí jako regulátor směrem dovnitř a napomáhá působení tržních sil. Dát absolutní volnost tržním silám však zpráva nedoporučuje. Stát by měl trh regulovat, což se dá označit za prvek náležející k institucionálnímu tržně orientovanému přístupu. Přestože dokument poměrně ostře kritizuje privatizaci energetických podniků, má být ponechána soukromým majitelům těchto subjektů volná ruka při rozhodování a stát má zasahovat pouze v souladu s „veřejným zájmem“ (Úřad vlády České republiky 2008b: 235). Obecně je však dokument překvapivě velmi kritický k liberálnímu pojetí energetické politiky.

9. Analýza dokumentu Aktualizace státní energetické koncepce České republiky (2010)

9.1 Vyhodnocení obsahové analýzy

Z pohledu strategického přístupu můžeme od *Státní energetické koncepce* z roku 2004 a *Zprávy Pačesovy komise* pozorovat setrvalý pokles výskytu zejména kritéria nežádoucí závislosti na cizích aktérech. Významný pokles v tomto ohledu také zaznamenává kritérium svépomoci při zajišťování energetických potřeb státu. Ze stěžejních kritérií strategického přístupu zůstal důraz na bezpečnostní aspekty energetické politiky, zvýšil se výskyt kritérií souvisejících s vnější dimenzí energetické politiky. Nově se objevuje kritérium částečné akceptace pozitivního vlivu interdependence, což může ukazovat na posun k větší otevřenosti energetické politiky vůči okolním zemím. Tento trend ostatně naznačil již dokument z roku 2008. Významný pokles kritéria nacionalismu v energetické politice tuto domněnku podporuje.

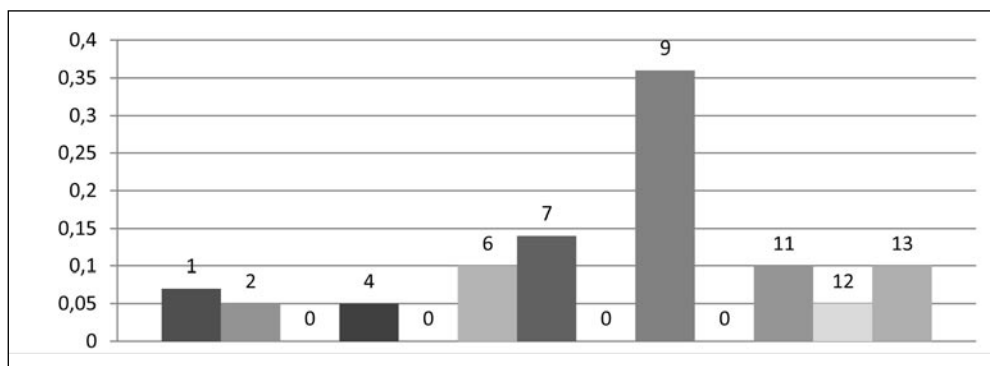
Z pohledu tržně orientovaného přístupu došlo k výraznému posílení kritéria důrazu na obchod a spolupráci. K mírnému poklesu došlo v uznání mezinárodních organizací jako legitimního aktéra, o něco méně než v předchozím dokumentu jsou zastoupena i institucionálně-tržní kritéria – instrumentální nazírání na trh a akceptace státních zásahů. Přibližně stejně zůstává zastoupeno kritérium významného postavení trhu.

9.2 Obsah a interpretace dokumentu z hlediska koncepčních přístupů

Návrh aktualizace jde nejen v projevech strategického přístupu po linii vytyčené předcházejícími dokumenty. Je akcentován důraz na diverzifikaci zdrojů, zásobovacích tras, maximální využití domácích zdrojů, strategické zásoby a celkové zabezpečení energetického řetězce. Stejně jako v minulém dokumentu je doporučeno využít geografickou polohu ČR.

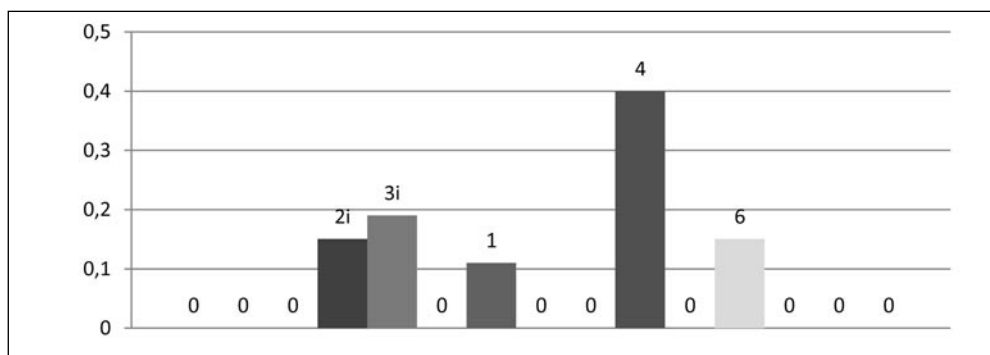
Návrh se v obecných směrech přibližuje tzv. *Zprávě Pačesovy komise*, nicméně se odlišuje v konkrétních doporučeních a jejich odůvodněních. Důraz na rozvoj obnovitelných zdrojů

Graf č. 5: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria strategického přístupu v dokumentu *Aktualizace státní energetické koncepce České republiky (2010)*

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky 2010. Sestavení: autoři.

Graf č. 6: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria tržně orientovaného přístupu v dokumentu *Aktualizace státní energetické koncepce České republiky (2010)*

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky 2010. Sestavení: autoři.

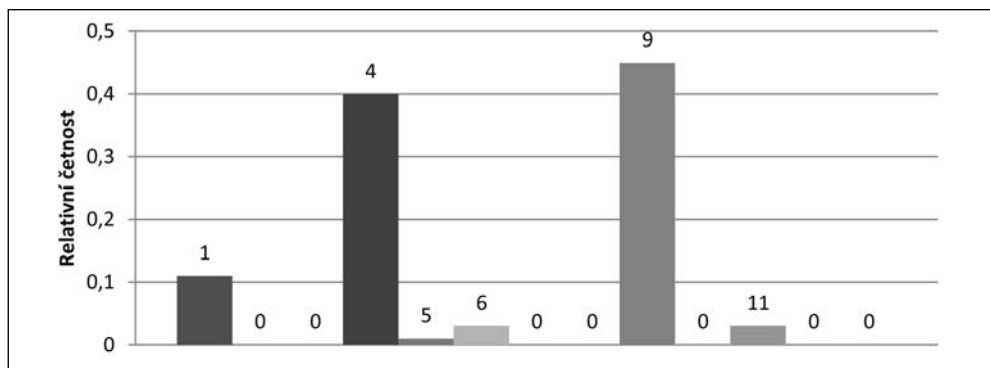
tak již není interpretován primárně jako způsob snížení importní závislosti. Stejně tak rozvoj jaderné energetiky je prezentován spíše v souvislosti s environmentálními aspekty.²³ Zmínka o obnově těžby uranu a roli jaderné energetiky jako příspěvku k energetické soběstačnosti nicméně zůstala, stejně jako využití uhlí, i za limity těžby. Stopy instrumentálního pojetí zahraniční politiky můžeme pozorovat v doporučení posílit roli zájmů ČR a jejich ochranu v mezinárodním prostoru. ČR by se neměla zříci ani bilaterálních dohod s důležitými aktéry.

Z pohledu tržně orientovaného přístupu v dokumentu vystupují zejména kritéria známá již z předešlých koncepcí – integrace trhů a tržních a regulačních mechanismů, tedy projev institucionální varianty. Institucionální varianta se ukazuje jako jasně preferovaná a je v souladu s nastavením, jaké doporučují i koncepční dokumenty EU (viz dále). Dokument se často odvolává na koordinaci v rámci EU, ovšem s ohledem na české energetické zájmy, akcent strategického přístupu tak zcela nevyhmizel. Zahrnout pod tržně orientovaný přístup můžeme

i doporučení posílit přeshraniční propojení a spolupráci. Indikativním signálem o směřování české energetické politiky je prohlášení, které deklaruje podporu vytváření společné energetické politiky Evropské unie.

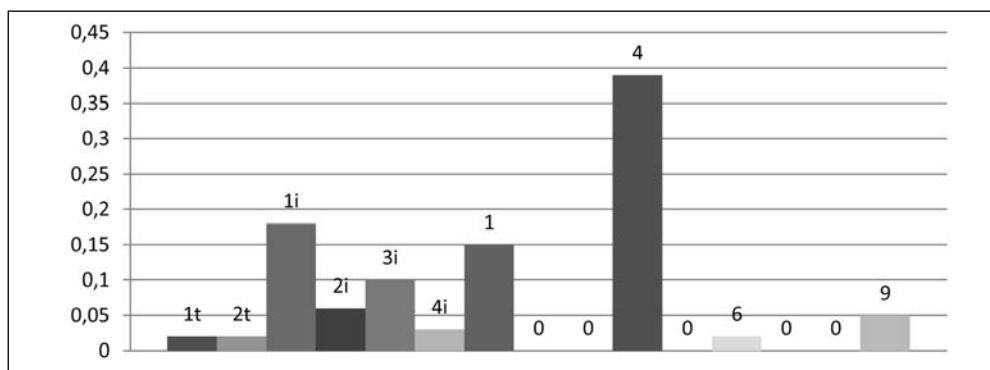
10. Analýza dokumentu Aktualizace státní energetické koncepce (2012)

Graf č. 7: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria strategického přístupu v dokumentu Aktualizace státní energetické koncepce (2012)

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky 2012. Sestavení: autoři.

Graf č. 8: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria tržně orientovaného přístupu v dokumentu Aktualizace státní energetické koncepce (2012)

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky 2012. Sestavení: autoři.

10.1 Vyhodnocení obsahové analýzy

Z hlediska strategického přístupu svojí četností dominuje kritérium důrazu na bezpečnostní otázky, které se ve většině dokumentů na úrovni ČR drží relativně vysoko. Silný vzestup zaznamenalo kritérium svépomoci, zde však spíše EU jako celku (viz dále). Kritérium

energetiky jako primárního zájmu si drží své stabilní zastoupení. Ostatní kritéria jsou svoji četností spíše marginální.

Z hlediska tržně orientovaného přístupu jasně dominuje kritérium důrazu na obchod a spolupráci, což je ve 3 ze 4 zkoumaných dokumentů na úrovni ČR typický jev. Z obou variant tržně orientovaného přístupu jsou častěji zmiňovány pojmové znaky institucionálního pojetí, které je obecně také preferovanou variantou ve všech dokumentech. Přestože jsou zastoupena i kritéria tržně orientovaného přístupu v užším smyslu, je jeho zastoupení výrazně menšinové.

10.2 Obsah a interpretace dokumentu z hlediska koncepčních přístupů

Čistě strategický přístup k energetice je hned z počátku popřen poměrně silným konstatováním, že „zásobování energií je v současné době založeno na tržních principech“ (Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR 2012: 2). Posun je zřejmý ve vymezení 3 základních priorit. Těmi jsou bezpečnost, konkurenceschopnost a udržitelnost. V původní koncepci z roku 2004 byly přitom jako priority určeny bezpečnost, nezávislost a udržitelný rozvoj. Jak vidno, druhá priorita (nezávislost) byla zaměněna za konkurenceschopnost. Z hlediska koncepčních přístupů se jedná o významný obrat.

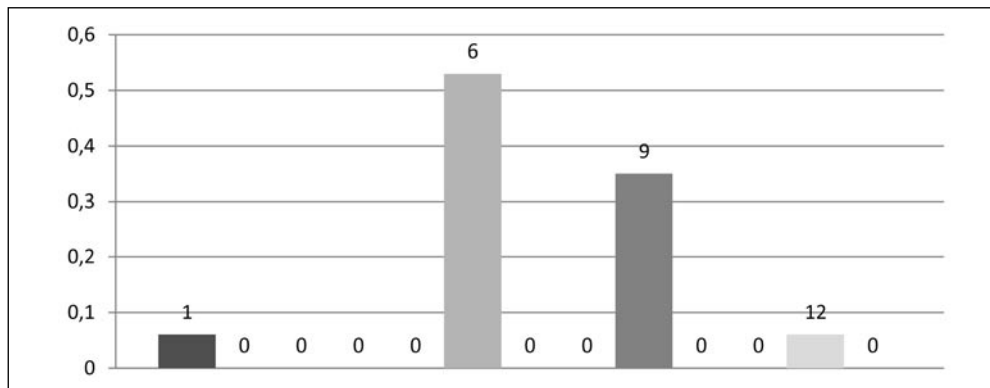
Celou koncepcí prosvítá přesun aplikace strategického přístupu z roviny státní na rovinu EU. Typickým příkladem je infrastruktura či zajišťování surovin, kde je mnohem více než v původní Koncepci vnímána souvislost s okolními zeměmi a akcentována spolupráce prostřednictvím společné energetické politiky.²⁴ Sledovaná problematika se zde dělí na dvě roviny. Na úrovni ČR se objevují doporučení maximálního propojování s okolními státy a spolupráce na společné energetické politice. V souvislosti s EU se mluví o uplatňování společného postoje vůči třetím stranám a zabezpečování energie pro EU jako celek. Česká energetická politika je označena jako dílčí součást energetické politiky EU. Vzájemná součinnost členských zemí je ilustrována např. doporučením systémového rozdělení rolí z hlediska využívání obnovitelných zdrojů.

Z hlediska strategického přístupu je akcent opět kladen na bezpečné zásoby energetických surovin a produktů, jejich efektivní využívání, nezvyšování (popř. snižování) dovozní závislosti, na bezpečnou infrastrukturu,²⁵ diverzifikaci zdrojů a větší využití OZE. Efektivita využití obnovitelných zdrojů se vrací k interpretaci původní Koncepce. Zachování tranzitní role země zůstává jednou z priorit.

Koncepce doporučuje v otázkách výroby a dopravy energie větší ingerenci státu například kapitálovým vstupem do infrastrukturních projektů a udržením vlivu ve strategických společnostech. Byť se může zdát, že jde o příklon ke strategickému pojetí, vzhledem k celkovému vyznění a častému zmiňování přeshraniční spolupráce jej lze vykládat i jako projev institucionální varianty tržně orientovaného přístupu. Tím spíše, když jsou za zásadní faktor energetické bezpečnosti označeny regulační zásahy a mechanismy na úrovni EU. Zvýšené důležitosti se těší i spolupráce mezi jednotlivými zeměmi zejména v otázkách budování energetických zdrojů, infrastruktury, přepravy energií, ale i v otázkách energetického strojírenství a zvládnání krizových situací.

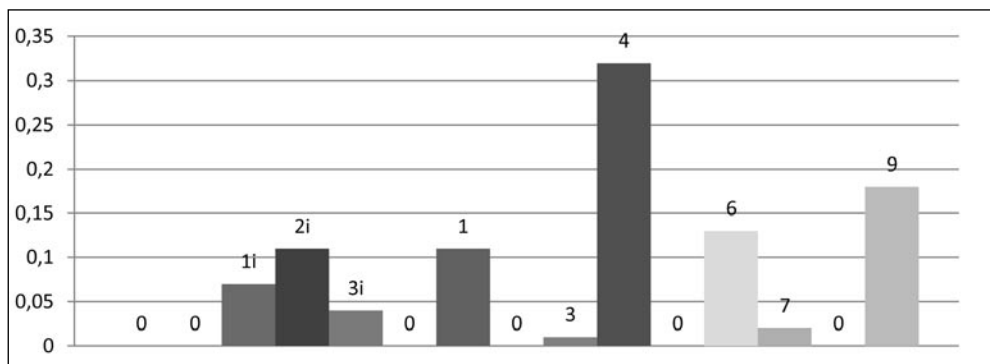
11. Analýza dokumentu Energetická politika pro Evropu (2007)

Graf č. 9: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria strategického přístupu v dokumentu *Energetická politika pro Evropu*

Zdroj: Evropská komise 2007. Sestavení: autoři

Graf č. 10: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria tržně orientovaného přístupu v dokumentu *Energetická politika pro Evropu*

Zdroj: Evropská komise 2007. Sestavení: autoři

11.1 Vyhodnocení obsahové analýzy

Počet segmentů přiřaditelných ke strategickému přístupu je dosti skromný. Dominují kritéria nežádoucí závislosti na jiných aktérech a důraz na bezpečnostní otázky, které se alespoň v minimální míře opakují ve všech koncepčních dokumentech. S velkým odstupem následují již jen dvě kritéria, a sice kritérium energetiky jako primárního zájmu a nedůvěry ve schopnosti tržních sil,²⁶ z nichž to první v následujících dokumentech zaznamenalo výrazný růst v souladu s rozvojem energetické politiky na úrovni EU (viz dále).

Dominance tržně orientovaného přístupu je patrná jak v množství zastoupených kritérií, tak v jejich četnosti. Nejpočetnějším kritériem je důraz na obchod a spolupráci, následují kritérium zdůrazňující roli mezinárodních organizací jako legitimního aktéra a kritérium varující před nežádoucími snahami o izolacionismus. Zejména první dvě z těchto kritérií jsou symptomatická pro všechny zkoumané dokumenty na úrovni EU. Z obou variant tržního přístupu je zastoupena výhradně institucionální varianta.

11.2 Obsah a interpretace dokumentu z hlediska koncepčních přístupů

Důraz na jednotlivá kritéria je odůvodňován podobně jako v dokumentech na úrovni ČR. Pomocí zvýšit bezpečnost zásobování má kromě diverzifikace zásobovacích cest i zvýšená skladovací kapacita a rozvoj nových způsobů dopravy. Snížení dovozní závislosti má dopomoci jak vyšší energetická účinnost, která hraje ve všech energetických koncepčních dokumentech důležitou roli, tak také větší důraz na využití obnovitelných zdrojů energie.²⁷ Jako interpretativní „rébus“ se ukazuje prioritizace projektů tzv. evropského zájmu. Formulace tohoto požadavku svádí k přiřazení ke strategickému přístupu, nicméně vzhledem k tomu, že dokument tento pojem zmiňuje v části požadující koordinovaný postup v plánování transevropských energetických sítí, bude významově patřit spíše pod kritérium spolupráce, a tedy pod tržně orientovaný přístup.

Ačkoli tomu výstupy z obsahové analýzy opticky nenasvědčují, vyznívají některé části dokumentu poměrně silně ve prospěch strategického přístupu. Zejména se jedná o důraz na nezávislost a důraz na bezpečnostní otázky. V tomto smyslu jsou patrné tendence prezentovat EU jako suverénní útvar státního typu vystupující navenek jednotně. Směrem dovnitř Unie je ale dokument charakteristický celkovým tlakem na koordinaci a spolupráci, tedy tržně orientovaným přístupem.

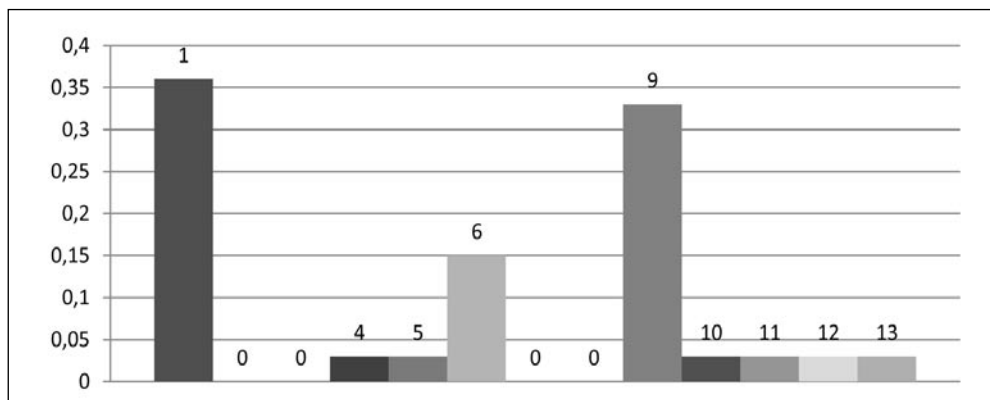
I když se v některých částech dokumentu projevuje strategický přístup poměrně silně, z hlediska četnosti a celkového vyznění dominují segmenty tržně orientovaného přístupu. Objevují se výzvy ke spolupráci zejména bezprostředně sousedících členských států. V souladu s ostatními dokumenty Evropské unie týkajícími se energetické politiky prosazuje i *Energetická politika pro Evropu* integraci vnitřního trhu s energiemi. Případné nedostatky tržních mechanismů je doporučeno odstranit cílenými zásahy, tedy nástroji institucionální varianty tržně orientovaného přístupu.

12. Analýza dokumentu *Energie 2020 – Strategie pro konkurenceschopnou, udržitelnou a bezpečnou energii* (2010)

12.1 Vyhodnocení obsahové analýzy

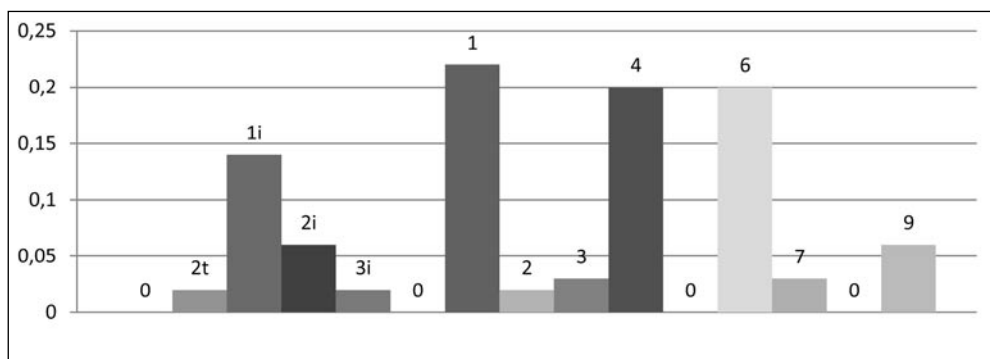
Strategický přístup se v dokumentu projevuje výrazně víceméně jen třemi kritérii. Jedná se v první řadě o kritérium energie jako primárního a vitálního zájmu, které od předchozího dokumentu zaznamenalo výrazný vzestup zřejmě v souvislosti se silícím postavením energetické politiky EU. Dalším výrazným kritériem je důraz na bezpečnostní otázky, které si svoji četnost od předchozího dokumentu prakticky zachovalo, následované kritériem nežá-

Graf č. 11: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria strategického přístupu v dokumentu *Energie 2020 – Strategie pro konkurenceschopnou, udržitelnou a bezpečnou energii*

Zdroj: Evropská komise. 2011c. Sestavení: autoři.

Graf č. 12: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria tržně orientovaného přístupu v dokumentu *Energie 2020 – Strategie pro konkurenceschopnou, udržitelnou a bezpečnou energii*

Zdroj: Evropská komise. 2011c. Sestavení: autoři.

doucí závislosti, které naopak pokleslo o více než polovinu. Ostatní kritéria se objevují spíše sporadicky.

Stejně jako v případě dokumentu *Energetická politika pro Evropu* zde dominují kritéria tržně orientovaného přístupu. Kromě kritéria důrazu na obchod a spolupráci, které však svoji četnost snížilo cca o třetinu oproti předchozímu dokumentu, se zde objevují kritéria významné role trhu, mezinárodních organizací jako legitimního aktéra a trhu jako ideologického konstruktů, které zaznamenaly růst téměř o 50%. Z obou variant tržně orientovaného přístupu dominuje, stejně jako v případě dokumentu *Energetická politika pro Evropu*, institucionální varianta.

12.2 Obsah a interpretace dokumentu z hlediska koncepčních přístupů

Pro dokument je příznačné prolínání obou přístupů, obsahově je však dokument provázán především s tržně orientovaným přístupem. Strategický přístup se projevuje na menším počtu aspektů energetické politiky, strategickou optikou jsou nahlíženy zejména ekonomické zájmy v energetice. Ty jsou vnímány instrumentálně a mají vždy sloužit naplňování cílů energetické politiky EU. Stejně tak v případě jednání se třetími stranami mají členské země jednat v zájmu EU. Z pohledu formulujícího subjektu (tedy EU) se jedná o příklon ke strategickému pojetí. Dokument doporučuje snižování energetické spotřeby a závislosti na dovozu energií všemi dostupnými prostředky.

Ústředním motivem strategie dokumentu je působení společného trhu. Na něj dále navazuje například i doporučení společného postupu v zahraničních energetických otázkách. Směrem dovnitř Unie je tradičně prosazována vzájemná spolupráce členských zemí, a tedy příklon k tržně orientovanému pojmání. Dalším výrazným projevem tržně orientovaného přístupu je požadavek na řízení energetické politiky na bázi pohybu nabídky a poptávky. Dokument ve směr neřeší původ energie, ale pouze její dostupnost a cenovou přiměřenost. Pohled na fungování trhu vychází nicméně spíše z pozic institucionální varianty tržně orientovaného přístupu, neboť je prosazována kontrola a regulace. Dokument konstatuje, že v případě krize jsou tržní mechanismy nedostačující, a na centrální úrovni je proto třeba přijmout odpovídající ochranná opatření.²⁸ Vliv tržně orientovaného přístupu je patrný v oblastech, které by mohly být na základě analýz předchozích dokumentů interpretovány i jako projev strategického pojetí. Jde o úspory, alternativní zdroje pohonu nebo důraz na skladovací kapacity. Zde jsou tato témata dána do souvislosti se společným trhem, který umožní zvýšit úroveň investic a bude mít multiplikační efekt na otázku úspor. Propojování infrastruktur a integrace vnitřního trhu jsou dle dokumentu schopny zajistit bezpečné zásobování energiemi. Je zde patrný posun v chápání některých pojmů oproti úrovni ČR, bezpečnost dodávek je zde vnímána jako důsledek silnější spolupráce uvnitř i vně Unie.

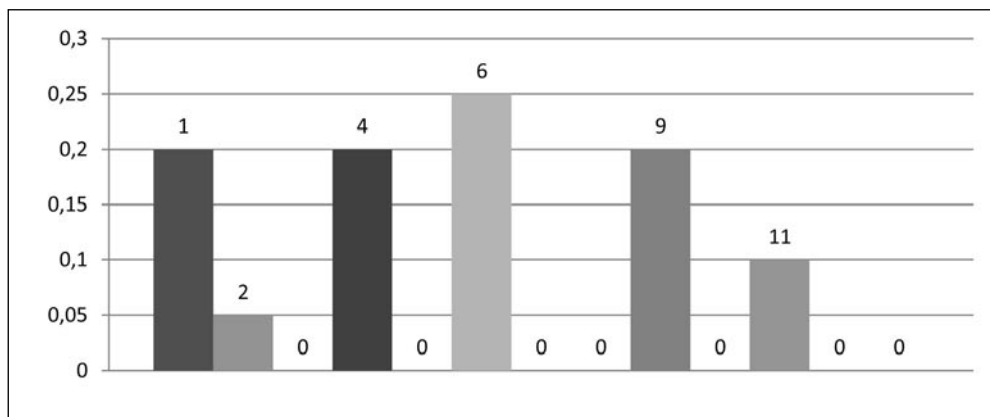
13. Analýza dokumentu Energetický plán do roku 2050 (2011)

13.1 Vyhodnocení obsahové analýzy

Z kritérií strategického přístupu plán zmiňuje především kritéria nežádoucí závislosti na jiných aktérech, které si v dokumentech na úrovni EU stabilně drží významné zastoupení.²⁹ Ostatní významná kritéria (energetika jako primární zájem, zajišťování energetických potřeb svépomocí a důraz na bezpečnostní otázky)³⁰ jsou víceméně typicky zastoupena ve většině dokumentů.

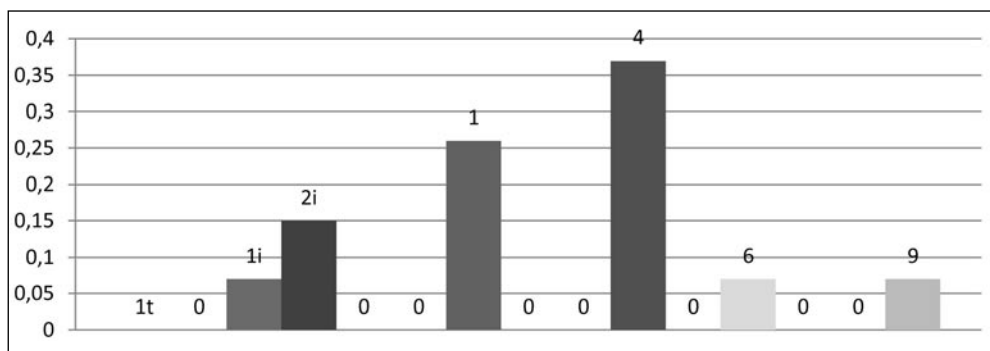
Z hlediska tržně orientovaného přístupu stojí za zmínku zejména kritérium důrazu na obchod a spolupráci, které ještě zvýšilo své stabilně vysoké zastoupení. Z hlediska celkové četnosti výskytu kritérií byla od předchozího dokumentu zachována patrná kontinuita. Mírně klesl celkový počet kritérií, udržela se však vysoká relativní četnost těch dominantních.

Graf č. 13: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria strategického přístupu v dokumentu *Energetický plán do roku 2050*

Zdroj: Evropská komise 2011b. Sestavení: autoři.

Graf č. 14: Relativní četnost segmentů přiřazených pod kritéria tržně orientovaného přístupu v dokumentu *Energetický plán do roku 2050*

Zdroj: Evropská komise 2011b. Sestavení: autoři.

13.2 Obsah a interpretace dokumentu z hlediska koncepčních přístupů

Dokument se vzhledem k výrazně dlouhodobému charakteru vyznačuje silnou normativitou a z hlediska přístupů je i proto dobře čitelný. Předpokládá radikální snížení dovozu fosilních paliv za účelem zvýšení bezpečnosti a dovozní nezávislosti. Roli hrají také environmentální aspekty. Dalším z klíčových bodů je širší využití zemního plynu, který je chápán jako potenciální prostředek diverzifikace zdrojů a jeho snadné skladování má být stabilizačním prvkem pro distribuční soustavu.³¹ Stále významná má být role uhlí jako „domácího“ bezpečného zdroje. Snižování dovozní závislosti a prodloužení životnosti domácích zdrojů odpovídají i plány na úspory a vyšší efektivitu v dopravě, vytápění, stavebnictví a elektroenergetice.

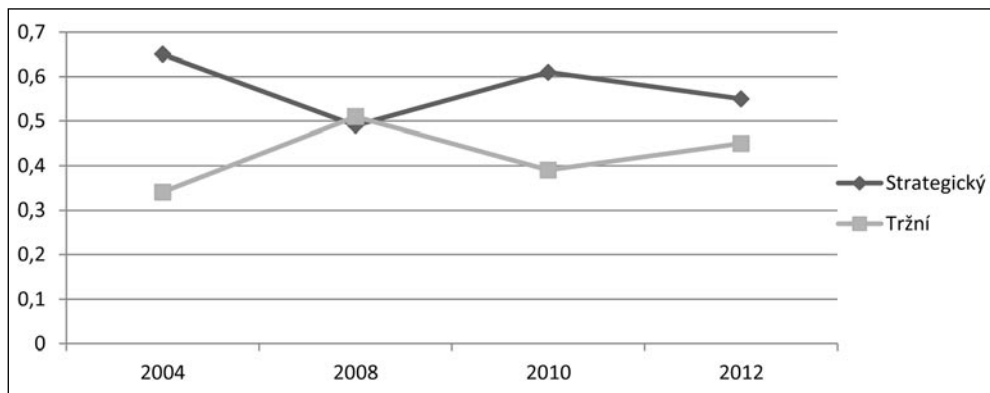
Podobně má působit i jaderná energetika a využití alternativních pohonných hmot a systémů. Potenciál snížit závislost na dovozu energie nebo surovin má i plánované masivní rozšíření obnovitelných zdrojů v příhodných lokalitách. Rozvoj obnovitelných zdrojů je ovšem vzhledem k různým přírodním podmínkám podobně jako v případě většího využití plynu podmíněn integrací trhů a infrastruktury.

V dokumentu se střetávají obě pojetí energetické politiky. Důraz na bezpečnostní stránku energetického zásobování skrze prodloužení životnosti používaných domácích zdrojů a snížení importu proti nutnosti mezinárodní spolupráce a integraci vnitřního trhu. Zahraniční aktivity Unie jako celku pak mají charakter spíše strategického pojetí. Vzhledem k silně výhledovému charakteru a nezávaznosti dokumentu se zde silně projevuje vize, v níž EU jedná v otázkách energetické bezpečnosti jakožto unitární jednotka.

14. Vývoj zastoupení kritérií strategického a tržně orientovaného přístupu ve zkoumaných dokumentech na úrovni ČR a EU

Na následujících řádcích je popsán vývoj zastoupení obou přístupů ve zkoumaných dokumentech na obou úrovních. Pro přehlednost jsou údaje pro úroveň ČR i EU zaneseny do grafů.

Graf 15: Relativní četnost všech kritérií strategického a tržně orientovaného přístupu v dokumentech na úrovni ČR 2004–2012

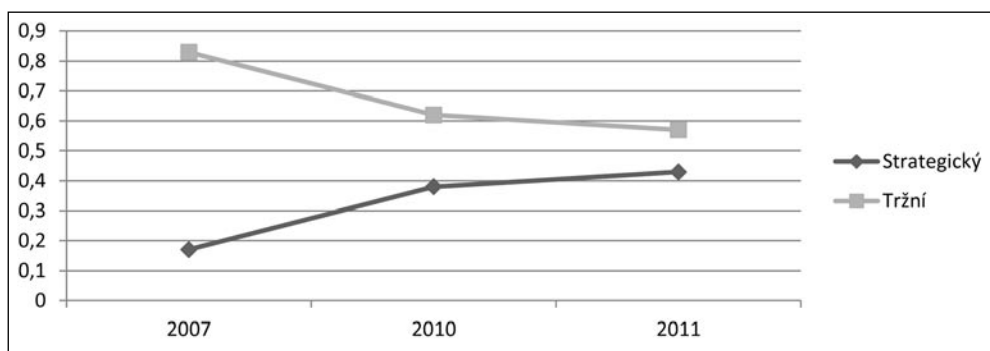

Zdroj: zkoumané dokumenty (viz výše). Sestavení: autoři.

Z grafu č. 15 vyplývá, že v dokumentech na úrovni České republiky dochází ve zkoumaném období k poklesu zastoupení kritérií strategického přístupu a v zrcadlově opačném trendu dochází k posilování zastoupení kritérií tržně orientovaného přístupu. Výjimkou z hlediska relativně pomalé dynamiky změn je *Zpráva nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu*, která však celkový trend nenarušuje, naopak spíše predikuje budoucí vývoj. Tento dokument, na jehož obsahu se podepsal fakt, že se jednalo o formálně nezávaznou zprávu nezávislé odborné komise, byl ve svých doporučeních odvážnější a konkrétnější než ostatní zkoumané dokumenty, což

se do jeho charakteristiky promítlo v nemalé míře. Dá se tedy s nadsázkou říci, že předběhl dobu, když výrazným posunem v četnosti zastoupení obou přístupů de facto předznamenal vývoj v následujících dokumentech. Ačkoli hned další dokument v pořadí – návrh *Aktualizace státní energetické koncepce* z roku 2010 – naznačený trend zmínil, celkový trend zůstal nezměněn. Poslední počín v této oblasti, návrh *Státní energetické koncepce* z roku 2012, v tomto trendu pokračuje, přičemž zastoupení obou přístupů se výrazně přiblížilo případu *Zprávy nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu*. Celkově je tedy trend v zastoupení obou přístupů jasně identifikovatelný.

Graf č. 16: Relativní četnost všech kritérií strategického a tržně orientovaného přístupu v dokumentech na úrovni EU 2004–2011

Zdroj: zkoumané dokumenty (viz výše). Sestavení: autoři.

Interpretace dokumentů v linii EU vyžaduje komplexnější pohled, nicméně i zde je možné vysledovat jasné, prakticky zrcadlově opačné tendence. Ty jsou v zásadě opačným tendencím identifikovaným na úrovni ČR. Především je potřeba vzít v potaz sílicí postavení energetické politiky na úrovni EU a trend, podle něhož má EU v souvisejících otázkách navenek jednat jako jednotný aktér. Toto odůvodnění spolu se silnou normativitou dokumentů, pojednávajících zejména o zabezpečení energetického zásobování EU jako celku, stojí za rostoucím zastoupením kritérií strategického přístupu. Pozvolna klesající zastoupení tržně orientovaného přístupu v koncepčních dokumentech je pak dáno právě především tímto důrazem na vnější vztahy EU.³² Otázky praktického fungování vnitřního trhu a spolupráce členských států jsou řešeny spíše na úrovni státních koncepcí a mezistátních dohod ve smyslu rozdělení společné energetické politiky na vnější dimenzi a fungování vnitřního trhu, v rámci něhož jsou státy vnímány jako jednotky propojeného celku. Pokles zastoupení tržně orientovaného, respektive růst zastoupení strategického přístupu v dokumentech tak lze interpretovat jako přesun pozornosti k vnějším výzvám souvisejícím se sílicím postavením energetické politiky EU.

15. Závěr

V rámci koncepčních dokumentů zabývajících se energetickou politikou České republiky a Evropské unie můžeme pozorovat rozdílné trendy ve vývoji projevů strategického a tržně orientovaného přístupu. Obecně vzato se dá s jistým zjednodušením říci, že zatímco koncepční dokumenty ČR jsou ovlivňovány spíše strategickým přístupem, na úrovni Evropské unie je prosazován tržně orientovaný přístup. Odpověď však není jednoznačná, a to hned ze dvou důvodů. Zaprvé, žádný z dokumentů není reprezentantem čistě jednoho přístupu. Všechny dokumenty obsahují pojmové znaky obou přístupů, liší se jejich vzájemný poměr a částečně i kontextuální výklad. Zadruhé, srovnáváme-li vybrané dokumenty v čase, vidíme, že zastoupení obou přístupů se vyvíjí. Stejně tak se částečně mění kontextuální výklad některých pojmů a opatření. Dokladem těchto změn je například postupný posun v odůvodnění využívání obnovitelných zdrojů či jaderné energie.

Při pohledu na dokumenty analyzované v linii České republiky můžeme konstatovat, že zpočátku byl patrný poměrně silný důraz na strategické pojetí, zejména v akcentu na soběstačnost, bezpečnostní složku energetického zásobování a energetický mix. Postupně začalo docházet k výraznějšímu pronikání tržně orientovaného přístupu, zejména skrze spolupráci v rámci EU a sjednocování trhu s energiemi. Přes místy poměrně razantní kritiku liberálního pojetí energetické politiky, stabilně silný akcent na zajištění energetické soběstačnosti, naplňování státních energetických zájmů a maximálně bezpečný energetický mix tak můžeme identifikovat rostoucí význam právě těchto tržně orientovaných kritérií. Vytyčíme-li si osu, kde na jednom konci bude strategický přístup jakožto realisticky založená filosofie, ve které stát dohlíží na veškeré dění, a na druhém liberálně založený tržně orientovaný přístup v užším smyslu, ve kterém je vše ponecháno volnému působení tržních sil, pak doprostřed, jako jakýsi mezistupeň, je možné umístit institucionálně-tržní variantu. Právě posun směrem k institucionálně-tržnímu pojetí je patrný v dokumentech na úrovni ČR. Z hlediska teoretických východisek obou přístupů je tento postup poněkud nepřesný, nicméně z hlediska inherence státu lze na něm dobře ilustrovat posun, jaký se mezi jednotlivými dokumenty v letech 2004–2012 odehrál.

Z analýzy a interpretace koncepčních dokumentů EU vyplývá v zásadě opačná situace z hlediska dominujícího přístupu než v případě dokumentů na úrovni ČR. Na koncepční dokumenty EU však lze nahlížet dvojitou optikou. Z pohledu ČR jako členského státu celkem znatelně reflektují tržně orientovaný přístup ke klíčovým oblastem uvnitř EU, ve vnějších vztazích se nicméně EU snaží projevovat jako spíše strategicky smýšlející jednotka. Z pohledu členského státu je patrný tlak na interakci a pozvolný přesun z individuálně chápané energetické bezpečnosti ke kolektivnímu pojetí. Společný trh hraje stabilně klíčovou roli, a to jak pro efektivní alokaci zdrojů, tak pro koordinaci zásobování energiemi. Trh je koncipovaný na základě institucionálního přístupu, kde státy a sama Unie působí jako regulátoři. Z pohledu EU můžeme mluvit o aktuálním pozvolném ústupu trhu a jeho principů z centra pozornosti do pozadí v rámci snahy dát společné energetické politice EU „tvář“ ve vnější reprezentaci. Tržně orientovaný přístup však nadále zůstává nedílnou součástí energetické politiky EU, jejím základním kamenem umožňujícím vnitřní fungování.

Ačkoli byly zkoumány dokumenty na rozdílné úrovni vládnutí (národní a nadnárodní), podařilo se identifikovat trendy ve vývoji zastoupení teoretických přístupů.³³ Můžeme pozorovat

postupné sblížení pohledů na koncept společného trhu, který ČR i EU vnímají spíše instrumentálně v pojetí institucionální tržně orientované varianty. Vzhledem k naznačenému vývoji pohledů na energetickou politiku lze obecně očekávat postupnou homogenizaci i v budoucích projevech energetické politiky, a to jak po stránce rétorické, tak i praktické.

Poznámky:

1. K povaze a příčinám slabé koordinace energetické politiky na úrovni EU se vyjadřují například Petr Fiala a Markéta Pitrová (Fiala a Pitrová 2009: 501) nebo Filip Černoch a Veronika Zapletalová (Černoch a Zapletalová 2012: 13–38).
2. Např. zhoršující se dostupnost fosilních zdrojů energie, environmentální aspekty energetiky, obnovitelné zdroje, nekonvenční zdroje fosilních paliv atd.
3. Desetinné číslo – respektive sloupec grafu – tedy reprezentuje poměrné zastoupení konkrétního znaku vzhledem ke všem ostatním znakům obou přístupů v konkrétním dokumentu. Je tak možné srovnat zastoupení jednotlivých přístupů, respektive jejich znaků, v rámci dokumentu.
4. O tom, zda je neorealismus modifikací původní teorie klasického realismu, či jde o suverénní teorii, nepanuje shoda. Tato práce vychází z předpokladu, že ač se neorealismus vůči tradičnímu realismu v mnoha ohledech vymezuje, je na něm stále patrná příbuznost z hlediska základních charakteristik. Autoři práce tedy vnímají neorealismus jako modifikaci původní teorie (viz k problematice například Pšejta et al. 2005: 64–65).
5. Trh je zde zcela dominantním prvkem.
6. Absolutní neboli binární aspekty – v jejich případě lze na naplnění podmínek odpovědět dle binární logiky podle toho, zda podmínky buď jsou, nebo nejsou splněny, tržní síly již zajistí distribuci dle působení nabídky a poptávky).
7. Označení je odvozeno od teorie liberálního institucionalismu, jehož znaky tento přístup přebírá, a od faktu, že přístup se odvolává na působení institucí na trhu (Chester 2009: 887–895; Pšejta et al. 2005: 50–60).
8. Logika relativních aspektů energetické bezpečnosti je taková, že v jejich případě nestačí pouze formální splnění podmínek dostupnosti a adekvátního zásobování, ale je potřeba je vnímat vždy v souvislosti s konkrétním případem.
9. Písmeno „i“ značí v jednotlivých grafech příslušnost konkrétního kritéria pod tuto variantu.
10. Příkladem budiž Zelená kniha s názvem *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii* z března 2006 (Evropská komise 2006), která definovala základní problémy, které bylo na úrovni EU třeba řešit, a otevírala debatu nad strukturálními změnami. Její cíle shrnoval do tohoto výzkumu zahrnutý koncepční dokument *Energetická politika pro Evropu* (Evropská komise 2007). Podobným případem byl *Druhý strategický přezkum energetické politiky – Akční plán EU pro zabezpečení dodávek energie a jejich solidární využití* z listopadu 2008, který na stejné úrovni dokument z roku 2007 navázal přezkumem některých partikulárních otázek.
11. Při výběru konkrétních dokumentů autoři využili zkušeností s problematikou, které načerpali během výuky a výzkumu v rámci oboru Mezinárodní vztahy a energetická bezpečnost realizovaného na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity (viz úvodní poznámka o autorech). Na související témata publikovali již několik prací. Viz např. *Energetická politika Evropské unie* (Černoch a Zapletalová 2012), *Energetický sektor České republiky* (Vlček a Černoch 2012).
12. Stav k 27. 9. 2013 (TZB-info 18. 9. 2013).
13. Tedy 2004–2012.
14. V zájmu co nejpřesnější interpretace byly z důvodu porozumění kontextu zkoumány i dokumenty Evropské komise s názvem *Evropa účinněji využívající zdroje – stěžejní iniciativa strategie Evropa 2020* (Evropská komise 2010b), návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o hlavních směrech transevropské energetické infrastruktury a o zrušení rozhodnutí č. 1364/2006/ES (Evropská komise

- 2011a) a *Plán energetické účinnosti 2011* (Evropská komise 2011d). Dokumenty nicméně nebyly podrobeny obsahové analýze, neboť jsou jejich cíle inkorporovány v ostatních zkoumaných dokumentech.
15. Tedy poměrné zastoupení konkrétních kritérií vzhledem k celkovému výskytu všech kritérií obou přístupů v dokumentu.
 16. Pojem „bezpečný energetický mix“ je používán jak ve smyslu technologického zajištění fungování energetiky, tak ve smyslu stabilních a dostatečných dodávek.
 17. Proměna vnímání obnovitelných zdrojů je ve srovnání s pozdějšími dokumenty na úrovni ČR a ve srovnání s dokumenty v linii Evropské unie dobře patrná. Viz dále.
 18. Typickým příkladem je maximalizace bezpečnosti dodávek na společný trh s energiemi a současně doporučená maximální spolupráce v rámci Unie.
 19. Tento aspekt kritizuje i tzv. *Zpráva Pačesovy komise*. Viz dále.
 20. Je zde možné vystopovat návaznost na SEK z roku 2004.
 21. Byla by tak snížena jednostranná dominantní závislost na dovozu ropy.
 22. I přes lehký strategický akcent lze toto doporučení přiřadit spíše pod kritérium tržně orientovaného přístupu vzhledem k odkazům na spolupráci v rámci mezinárodních organizací.
 23. Na tento posun v rétorice mohlo mít vliv sílící postavení energetické politiky EU, jak naznačují i odkazy na systémový přístup v rámci EU a požadavky na prosazování jejích hodnot a cílů. Akcent na environmentální témata je dobře patrný v části, která analyzuje obsah koncepčních dokumentů Evropské unie. Viz dále.
 24. Typicky např. výstavba LNG terminálů (Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR 2012: 54).
 25. Důraz na stabilní infrastrukturu s ohledem na napojení na mezinárodní síť markantně vzrostl ve srovnání např. s původní *Státní energetickou koncepcí*. Viz dále.
 26. V kontextu dokumentu je však možné tuto část interpretovat také jako příklon k institucionálně-tržní variantě tržně orientovaného přístupu. Viz dále.
 27. Toto vnímání obnovitelných zdrojů je podobné přístupu *Státní energetické koncepce* z roku 2004. V následujících zkoumaných dokumentech EU se nicméně posunulo spíše k pojetí obnovitelných zdrojů jako způsobu ke snižování emisí. Viz dále.
 28. Podobný postoj zaujímá tzv. *Zpráva Pačesovy komise*. Viz výše.
 29. Zde je však třeba oddělit nežádoucí nezávislost EU jako celku a naopak žádoucí vzájemnou spolupráci členských států.
 30. I zde je nárůst třeba interpretovat ve vztahu ke snaze EU vystupovat jako navenek jednotný aktér.
 31. S těmito úvahami naplňujícími vesměs kritéria strategického přístupu se však opět, jako v předchozích dokumentech, pojí také nutnost integrace vnitřního trhu s plynem a propojování infrastruktury.
 32. Otázky působení EU v oblasti energetické politiky navenek jsou pro členské státy rovněž politicky méně kontroverzní než působení EU směrem dovnitř, tudíž se tato témata v koncepčních dokumentech vyskytují častěji. Výrazem této tendence je i místy patrná rétorická nekonkrétnost ve formulovaných cílech.
 33. Zkreslení výsledků vyplývající z výzkumu dokumentů na rozdílné úrovni vládnutí se podařilo vyhnout také tím, že dokumenty nebyly navzájem přímo srovnávány, ale analyzovány samostatně.

Použité zdroje:

- Baylis, John et al. 2011. *The globalization of world politics: an introduction to international relations*. New York: Oxford University Press.
- Businessinfo. 2003. *Lisabonská strategie*. Businessinfo.cz (<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/lisabonska-strategie-5134.html>).
- Ciuta, Felix. 2010. „Conceptual Notes on Energy Security: Total or Banal Security?“ *Security Dialogue* 2010 41, číslo 2.

- Čapková, Tereza. 2013. *Nová státní energetická koncepce zatím v nedohlednu, schválení se oddaluje*. Praha: Mladá fronta – E15 (http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/nova-statni-energeticka-koncepce-zatim-v-nedohlednu-schvaleni-se-oddaluje-971817#utm_medium=selfpromo&utm_source=e15&utm_campaign=copylink).
- Černoch, Filip a Zapletalová, Veronika. 2012. *Energetická politika Evropské unie*. Brno: MUNI Press.
- Černoch, Filip. 2010. „Energetická politika.“ In: *Veřejné politiky v České republice v letech 1989–2009*. Ed. Stanislav Balík. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 142–167.
- Euractiv. 2013. *Schvalování energetické koncepce pokračuje, na řadě jsou environmentální dopady*. Praha: EurActiv.cz (<http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/projednavani-statni-energeticke-koncepce-pokracuje-na-rade-je-dopad-na-zivotni-prostredi-sek-kuba-mpo-chalupa-mzp-010893>).
- Euroskop. Nedatováno. *Změny po Lisabonské smlouvě*. Praha: Euroskop.cz (<https://www.euroskop.cz/8900/sekce/zmeny-po-lisabonske-smlouve/>).
- Evropská komise. 2006. *Zelená kniha: Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0105:FIN:cs:PDF>).
- Evropská komise. 2007. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Energetická politika pro Evropu*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:CS:PDF>).
- Evropská komise. 2010a. *Sdělení Evropské komise: Evropa 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:CS:PDF>).
- Evropská komise. 2010b. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Evropa účinněji využívající zdroje – stěžejní iniciativa strategie Evropa 2020*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0021:FIN:CS:PDF>).
- Evropská komise. 2011a. *Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o hlavních směrech trans-evropské energetické infrastruktury a o zrušení rozhodnutí č. 1364/2006/ES*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0658:FIN:CS:PDF>).
- Evropská komise. 2011b. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Energetický plán do roku 2050*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0885:FIN:CS:PDF>).
- Evropská komise. 2011c. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Energie 2020: Strategie pro konkurenceschopnou, udržitelnou a bezpečnou energii*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie ([http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0639R\(02\):CS:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0639R(02):CS:HTML)).
- Evropská komise. 2011d. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Plán energetické účinnosti 2011*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0109:FIN:CS:PDF>).
- Evropská unie. 2010a. *Konsolidované znění smlouvy o Evropské unii*. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:020:cs:PDF>).
- Evropská unie. 2010b. *Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie*. Úřad pro publikace Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:CS:PDF>).
- Fettweis, Christopher J. 2009. „No Blood for Oil: Why Resource Wars Are Obsolete.“ In: *Energy security challenges for the 21st century a reference handbook*. Eds. Anne Korin and Gal Luft. Santa Barbara, CA: Praeger Security International, 66–75.
- Fiala, Petr a Pitrová, Markéta. 2009. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Holsti, Ole R. 1969. *Content analysis for the social sciences and humanities*. Reading: Addison-Wesley Publishing Company.

- Chester, Lynne. 2009. „Conceptualising energy security and making explicit its polysemic nature.“ *Energy Policy* 2009, č. 38, 887–895.
- Kelly, Susan F. a Leland, Reiertsen S. 2007. *Oil Actually – Chinese and U.S. Energy Security Policies in the Caspian Region*. Master's Thesis in Political Science Faculty of Social Science. Tromsø: University of Tromsø.
- Kissinger, Henry A. 1999. *Umění diplomacie*. Praha: Prostor.
- Klare, Michael T. 2009. „There Will Be Blood: Political Violence, Regional Warfare and the Risk of Great-Power Conflict over Contested Energy Sources.“ In: *Energy security challenges for the 21st century: A reference handbook*. Eds. Anne Korin a Gal Luft. Santa Barbara: Praeger Security International, 44–61.
- Korin, Anne a Luft, Gal. 2009. „Realism and Idealism in Energy Security Debate.“ In: *Energy security challenges for the 21st century: A reference Handbook*. Eds. Anne Korin and Gal Luft. Santa Barbara: Praeger Security International, 335–348.
- Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. 2004. *Usnesení vlády České republiky č. 211: Státní energetická koncepce*. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky (<http://www.mpo.cz/dokument5903.html>).
- Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. 2010. *Aktualizace státní energetické koncepce*. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky (<http://www.mpo.cz/dokument5903.html>).
- Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. 2012. *Aktualizace státní energetické koncepce*. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky (<http://www.energetickakoncepce.cz/o-koncepci>).
- Moran, Daniel. 2009. „The battlefield and the marketplace – Two cautionary tales.“ In: *Energy Security and Global Politics – The militarization of resource management*. Eds. Daniel Moran and James A. Russel. Oxon: Routledge global security studies, 19–33.
- Morgenthau, Hans J. 1993. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. Boston: McGraw-Hill.
- Pšeja, Pavel et al., eds. 2005. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Brno: Masarykova univerzita.
- TZB-info. 2013. *Aktualizaci státní energetické koncepce předloží MPO do vlády až příští rok*. TZB-Info.cz (<http://www.tzb-info.cz/113037-aktualizaci-statni-energeticke-koncepce-predlozi-mpo-do-vlady-az-pristi-rok>).
- Úřad vlády České republiky. 2008a. *Oponentní posudek ke Zprávě nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu*. Praha: Úřad vlády České republiky (<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/posudek-oponentni-rady-na-zpravu-nezavisle-odborne-komise-pro-posouzeni-energeticky-potreb-cr-v-dlouhodobem-casovem-horizontu-44982/>).
- Úřad vlády České republiky. 2008b. *Zpráva nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu – Verze k oponentuře*. Praha: Úřad vlády České republiky (<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/zprava-nezavisle-odborne-komise-pro-posouzeni-energeticky-potreb-ceske-republiky-v-dlouhodobem-casovem-horizontu-pracovni-verze-k-oponenture--42575/>).